

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

Бедан В.Б.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Амосова А.В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ

Анотація. В роботі представлено результати теоретико-емпіричного дослідження індивідуально-психологічних особливостей соціальної адаптації біженців з України. За даними науковців біженцями є люди, які змушені залишити свої домівки, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту. У процесі адаптації до нових умов існування кожна людина по-різному виявляє ставлення до ситуації, в якій опинилась змушено. Для виявлення і вивчення індивідуальних розбіжностей соціальної адаптації особистості у дослідженні було застосовано методичний інструментарій, адекватний темі дослідження. Діагностування та проведення кількісного (кореляційного) аналізу дало можливість провести якісний аналіз отриманих результатів, за допомогою якого складено і охарактеризовано профілі осіб – біженців з високим та низьким рівнем адаптації.

Ключові слова: адаптація, соціальна адаптація, біженці, індивідуально-психологічні особливості, копінг-поведінка, якісний аналіз.

Abstract. The work presents the results of a theoretical and empirical study of the individual psychological characteristics of the social adaptation of refugees from Ukraine. Behind these scientists, refugees are people who are willing to lose their homes in order to avoid the legacy of the violent conflict. In the process of adaptation to new minds, the skin of a person clearly reveals the situation before the situation in which he fell asleep. To identify and treat individual differences in the social adaptation of the characteristics of the investigator, a methodical toolkit was developed that was adequate to the topic of the investigation. To identify and treat individual differences in the social adaptation of the characteristics of the investigator, a methodical toolkit was developed that was adequate to the topic of the investigation. Diagnosis and conduct of correlation (correlation) analysis made it possible to conduct a clear analysis of the results, in addition to which the profiles of refugees with high and low levels were compiled and characterized adaptation.

Keywords: adaptation, social adaptation, refugees, individual psychological characteristics, coping behavior, clear analysis.

Проблема вимушеної зміни місця проживання мільйонами українських громадян, які рятуючи своє життя і членів сім'ї змушені були переміститися в

пошуках безпечних куточків та адаптуватися в нових реаліях сьогодення, виникла після початку вторгнення російських військових до України. Осіб, які були вимушені залишити власне житло та переїхати за межі кордону України, називають «тимчасово переселені особи», «переселенці», «вимушені мігранти», «біженці» тощо.

Особами – біженцями вважаються люди, які змушені залишити свої домівки (місця проживання) для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту (ситуації загального насилля, порушень прав людини) або стихійних лих чи техногенних катастроф, які не перетнули визнаний на міжнародному рівні державний кордон країни [1].

Психологічні, соціальні та культурні фактори, що впливають на наслідки міграції, досить різноманітні. Так, однією з найважливіших проблем, які виникають у процесі вимушених переміщень людей, є проблема адаптації й ідентифікації мігрантів. Міграція людей на іншу територію зумовлює необхідність їх адаптації до нового соціокультурного середовища, ставить перед ними проблему співвіднесення себе з певною групою, територією, етносом, нацією, державою, а значить, і питанням ідентифікації.

Ситуація постійного стресу, зумовленого вимушеним від'їздом з постійного місця проживання, порушення стабільності та звичного стану життя, втрата годувальників, друзів, родичів, позбавлення батьківської турботи негативно впливає на особистість. Складне становище провокує

виникнення відчуття дискомфорту, зниження соціальної активності та самооцінки, зростання тривожності, агресивності тощо.

Вивчення проблеми психологічних наслідків війни, їх профілактики та подолання в умовах широкомасштабної збройної військової агресії російських вояків проти України, знаходиться на етапі активної розробки. Роботи такого напрямку представлені наступними вітчизняними дослідниками: О.Дейнеко, В.Зливков, С.Лукомська, Л.Карамушка, О.Креденцер, К.Терещенко, В.Івкін, В.Лагодзінська, В.Ковальчук, О.Кокун, О.Мороз, І.Пішко, Н.Лозінська тощо. При вивченні проблеми вимушених переселенців в Україні під час війни, починаючи з 2014 року, українськими дослідниками розглядались такі важливі аспекти цього питання, як: адаптація внутрішньо переміщених осіб дорослого та дитячого віку до нових умов життя (А.Путінцев, Ю.Пащенко, І.Тітар, Ю.Хачатурян); соціально-психологічні особливості біженців, їхня здатність до рефлексії (Л.Балабанова, К.Педько, О.Гнатюк); особливості психологічної допомоги вимушеним мігрантам (Г.Лазос; В.Лефтеров) тощо.

Таким чином, проблема міграції за кордон має комплексний характер, є надзвичайно актуальною в умовах постійної російської агресії, вимагає особливої уваги з огляду на велику кількість осіб, які потребують соціальної допомоги та підтримки.

Метою нашого повідомлення є викладення результатів теоретико-емпіричного дослідження

індивідуально-психологічних особливостей соціальної адаптації людей, які вимушено виїхали з України за кордон. Вибірку дослідження склали особи, які з початку війни переїхали до Німеччини, Румунії, Болгарії та Грузії. Кількість досліджуваних склала 50 осіб. Діагностування проводилось за допомогою психодіагностичних методик: «Діагностика адаптації особистості до нового соціокультурного середовища» Л.Янковського (модифікація М.Бондар) та «Способи копінг поведінки» Р.Лазаруса, С.Фолкмана.

Спираючись на дані, отримані в результаті аналізу наукових досліджень, можна зробити висновки, що певна частина внутрішньо переміщених осіб адаптувалися або знаходяться у процесі адаптації. Вони більш націлені досягнути успіхів в нових умовах і скоріше адаптуватися, шляхом поступового розвитку навичок та глибшої обробки інформації та структуруванням за своєю складністю певних завдань організації свого життя, які стоять перед ними. Їм меншою мірою властиві відчуженість та ностальгія. Водночас значна частина мігрантів відчуває депресивність, ностальгію та відчуженість, навіть у тих випадках, коли реципієнти переїхали з уже окупованих районів України.

Одним з основних завдань нашого дослідження було угрупування обстежених за рівнем адаптації. Так, після первинної обробки отриманих даних за методикою «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища» Л.В.Янковського, досліджуваних осіб із

загальної вибірки (N=50) були угруповано за допомогою методу «асів» [2] у відповідності до рівня показника адаптивності. Таким чином, були виділені такі групи: 1) група осіб з високим рівнем адаптації, в яку увійшло 9 осіб (ГрАд); 2) група осіб з низьким рівнем адаптації, яку склали 11 осіб (ГрНА).

На рис. 1 представлені профілі, що відображають прояви копінг-стратегій (за методикою Р.Лазаруса, С.Фолкмана) «адаптивних» і «неадаптивних осіб».

Значення, відмічені на даному графіку, є середнім арифметичним значень конкретного показника, одержаного представниками кожної групи. На осі ОХ відкладені показники копінг-поведінки, на осі ОУ – їх значення, що виражені в процентілях.

Візуальне порівняння профілів осіб з різним рівнем агресії показує розбіжності за всіма показниками копінг-поведінки.

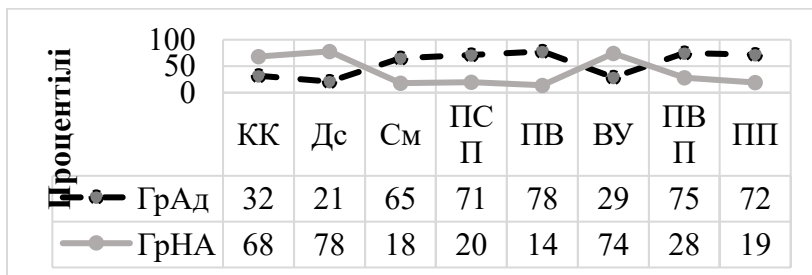

Рис.1. Профілі копінг-стратегій осіб з високим (ГрАд) і низьким (ГрНА) рівнями адаптації.

Примітки: 1) Умовні скорочення показників копінг-стратегій: КК – конфронтаційний копінг; Дс – дистанціювання; См – самоконтроль; ПСП – пошук соціальної підтримки; ПВ – прийняття відповідальності;

ВУ – втеча-уникнення; ПВП – планування вирішення проблеми; ПП – позитивна переоцінка.

З метою аналізу кожного профілю здійснено ранжування показників копінг-поведінки за відхиленням від середньої лінії ряду (від збільшення абсолютного числа до меншого). Валентність означає відхилення від середньої лінії ряду або до додатного, або до від’ємного полюсу. Результати ранжування надано у табл. 1.

Таблиця 1

**Ранжування показників копінг-поведінки
груп осіб з різним рівнем адаптації**

Ранг	Групи	
	Група осіб з високим рівнем адаптації (ГрАд)	Група осіб з низьким рівнем адаптації (ГрНА)
1	ПВ+ прийняття відповідальності	ДС+ дистанціювання
2	ПВП+ планування вирішення проблеми	ВУ+ втеча-уникнення
3	ПП+ позитивна переоцінка	КК+ конфронтаційний копінг

Примітка: показники надано у порядку зменшення абсолютних величин відхилення від середньої лінії ряду.

Отже, *представники групи осіб з високим рівнем адаптації (ГрАд)* схильні до застосування таких копінг-стратегій, як прийняття відповідальності (ПВ+), планування вирішення проблеми (ПВП+) і позитивна переоцінка (ПП+). Це означає, що ці особи схильні до усвідомлення власної ролі у появі проблеми і своєї відповідальності за її вирішення. Використання стратегії прийняття відповідальності (ПВ+) показує

прагнення особистості зрозуміти зв'язок між власними діями та їхніми наслідками, готовність аналізувати свою поведінку, знаходити причини актуальних негараздів через особисті недоліки та помилки. Водночас, прояв цієї стратегії в поведінці може призводити до появи надмірної самокритики, виникнення почуття провини і власного незадоволення. Стратегія планування вирішення проблеми (ПВП+) передбачає застосування способів подолання проблеми шляхом цілеспрямованого аналізу ситуації і прогнозу різних варіантів поведінки, планування власних дій з урахуванням об'єктивних умов, попереднього досвіду і наявних ресурсів. Використання стратегії позитивної переоцінки (ПП+) передбачає, що «адаптивні» особи негативні переживання долають за допомогою позитивного переосмислення ситуації, що виникла у форматі розгляду її як стимулу для особистісного зростання. Їм властива орієнтація на філософське переосмислення проблемної ситуації, включення її в широкий контекст роботи особистості над саморозвитком.

Застосування вказаних копінг-стратегій дозволяє ефективно вирішувати проблеми та знижувати рівень стресу, що в свою чергу покращує соціально-психологічну адаптацію індивіда.

У свою чергу, *представники групи осіб з низьким рівнем адаптації (ГрНА)* схильні до застосування таких копінг-стратегій, як дистанціювання (ДС+), втеча-уникнення (ВУ+) і конфронтаційний копінг (КК+). Це означає, що зазначені особи долають негативні

переживання за допомогою суб'єктивного зниження її значущості та ступеня емоційного залучення в неї; використовують інтелектуальні прийоми раціоналізації, переключення уваги, відсторонення, гумору, знецінення тощо (Дс+). Використання стратегії втеча-уникнення (ВУ+) передбачає спосіб подолання особистістю негативних переживань шляхом реакції за типом ухиляння: переключення, фантазування, заперечення проблеми, побудова невинуватих очікувань, відволікання тощо. Стратегія уникнення може формувати неконструктивні способи поведінки в стресових ситуаціях: заперечення або повне ігнорування складних обставин, відмова від відповідальності і небажання виконувати дії для вирішення труднощів, пасивність, нетерплячість, посилення роздратування, заглиблення в фантазії, переїдання, вживання психотичних та алкогольних продуктів з метою зменшення болісного відчуття. Застосування стратегії конфронтації (КК+) передбачає те, що «неадаптивні» особи схильні вирішувати проблеми шляхом не завжди цілеспрямованої поведінкової активності, здійснюють конкретні дії, спрямовані на зміну ситуації або на відреагування негативних емоцій у зв'язку труднощами, що виникли. У таких людей можуть відмічатися імпульсивність в поведінці (іноді з елементами ворожості і конфліктності), труднощі у плануванні дій, прогнозуванні їхнього результату, корекції стратегії поведінки, невинуватана завзятість. Отже, представникам цієї групи осіб властиво активно вирішувати проблеми, виражати свої негативні емоції та

іноді провокувати конфлікти. Все це ускладнює міжособистісну комунікацію та адаптацію в соціумі. Їм досить складно адаптуватися до соціуму, особливо у воєнний період, адже низький самоконтроль може породжувати емоційні зриви та конфлікти з оточенням, а бачення лише негативних аспектів життя призводить до песимістичного та депресивного настрою.

Література:

1. Волков Д.С., Абатурова О.А. Особливості просоціальної поведінки в умовах воєнного стану. Science of XXI century: development, main theories and achievements. 2022. С.12-15.

2. Саннікова О.П. Феноменологія особистості: вибрані психологічні твори. Одеса: СМІЛ, 2003. 256 с.

УДК: 159.922

Бринза І.В.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Брагару М.І.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

РОЛЬОВІ ДИСПОЗИЦІЇ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ ПСИХОЛОГІЧНУ КРИЗУ

Анотація. В повідомленні подано результати емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення рольових особливостей осіб, які переживають

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ: ТИПОВЕ ТА ІНДИВІДУАЛЬНЕ В ОСОБИСТОСТІ

Абдуллаєва В.В. Психологічна підтримка переселенців: інтегрований підхід до роботи з травмою.....	3
Бабчук О.Г., Полятова А.В. Психологічні особливості особистісної зрілості на певному етапі життєдіяльності особистості.....	10
Балахонова К.О. Психологічні особливості особистості як предиктори розладу харчової поведінки.....	22
Бандюк Л.В. Феномен антиципації у просторі споріднених понять.....	30
Бедан В.Б., Амосова А.В. Індивідуально-психологічні особливості соціальної адаптації біженців з України.....	37
Бринза І.В., Брагару М.І. Рольові диспозиції осіб, які переживають психологічну кризу.....	46
Бринза І.В., Мамалиженко Х.В. Актуалізація екзистенціального ресурсу віри особистості у подоланні кризи.....	58
Бринза І.В., Петухова І.О. Співвідношення між показниками суб'єктивного відчуття захищеності і характеристиками особистості.....	70
Василенко І.А., Сорочан Ю.С. Співвідношення показників тривожності, депресії, копінг-стратегій та самоактуалізації особистості.....	79
Василенко І.А., Радіонова Л.І. Індивідуально-психологічні особливості осіб різного рівня емпатії.....	88
Василенко І.А., Яськова В.І. Особливості взаємозв'язку показників макіавелізму, маніпулятивного ставлення та емпатії зі спрямованістю особистості в комунікації.....	100
Водолазська О.О., Живодер О.О. Психологічні особливості самоактуалізації управлінців з різним рівнем упевненості у собі.....	110
Діброва О. Співвідношення показників психологічної розумності та темної тріади.....	119
Дідух М.Л. Трансцендентальна терапія людини (ттл): інтеграція наукового й духовного вимірів у психологічній практиці.....	126
Ілмаз А.Ф. Психологічне благополуччя осіб з різним рівнем самоактуалізації.....	137